

გამეორება ტექსტის აგების ერთი საინტერესო შესაძლებლობა

მანანა მიქაძე

აკაკი წერეთლის სახელმწიფო უნივერსიტეტი
ORCID:0000-0001-8490-4813

ლეილა აბზიანიძე

აკაკი წერეთლის სახელმწიფო უნივერსიტეტი
e-mail: mananamikadze123@gmail.com

<https://doi.org/10.52340/lac.2024.32.08>

SJIF 2024: 8.268

ტექსტი ენისა და მეტყველების უმაღლესი საკომუნიკაციო ერთეულია, კომპლექსური სამეტყველო ქმედებაა, სწორედ ამიტომ მისი კვლევა დღეისათვის ძალზე აქტუალურია - აქ მოიაზრება ტექსტის, როგორც სტრუქტურის, ისე ფუნქციური ასპექტების შესწავლა, რადგან ნებისმიერი ტექსტი ფუნქციონირებს კონკრეტულ სამეტყველო აქტში.

ამ მიმართებით არსებულ შესაძლებლობებს შორის, როგორცაა ზმნა-შემასმენელთა დრო-კილოს ფორმები, ჩართული სიტყვები და გამოთქმები, სინონიმები თუ ანტონიმური, ნაცვალსახელური ჩანაცვლებები, განიხილავენ ასევე ლექსიკურ თუ სემანტიკურ (სიტყვათა და შესიტყვებათა) გამეორებებს, რაც ჩვენი კვლევის ობიექტს წამოადგენს ოტია იოსელიანის მოთხრობებში.

ჩვენთვის საინტერესოა გამეორება არა როგორც სტილისტიკური შესაძლებლობა, არამედ როგორც ქართული მხატვრული ტექსტის აგების ერთ-ერთი ენობრივი შესაძლებლობა. საილუსტრაციო მასალა მომზადდა ოტია იოსელიანის პროზის მიხედვით.

საკვანძო სიტყვები: ტექსტი, გამეორება, ო.იოსელიანის პროზა.

ტექსტი ენისა და მეტყველების უმაღლესი საკომუნიკაციო ერთეულია, კომპლექსური სამეტყველო ქმედებაა, სწორედ ამიტომ მისი კვლევა დღეისათვის ძალზე აქტუალურია - აქ მოიაზრება ტექსტის, როგორც სტრუქტურის, ისე ფუნქციური ასპექტების შესწავლა, რადგან ნებისმიერი ტექსტი ფუნქციონირებს კონკრეტულ სამეტყველო აქტში. ენის დონეებრივ მოდელს (1. ფონოლოგიური დონე - ენობრივი ერთეული ფონემა; 2. მორფოლოგიური დონე - ენობრივი ერთეული მორფემა; 3. ლექსიკური დონე - ძირითადი ერთეული სიტყვა; 4. სინტაქსური დონე - ერთეული წინადადება; 5. ტექსტობრივი დონე, როგორც უმნიშვნელოვანესი. იგი ჩამოყალიბდა ცალკე დისციპლინად ტექსტის ლინგვისტიკის სახით, სწორედ ამ სივრცეში, ტექსტის

მოდელირებაში ერთ-ერთ ძირითად საკითხად განიხილება ტექსტის კომპონენტთა ურთიერთდაკავშირების საშუალებები.

ამ მიმართებით არსებულ შესაძლებლობებს შორის, როგორცაა ზმნა-შემასმენელთა დრო-კილოს ფორმები, ჩართული სიტყვები და გამოთქმები, სინონიმები თუ ანტონიმები, ნაცვალსახელური ჩანაცვლებები, განიხილავენ ასევე ლექსიკურ თუ სემანტიკურ (სიტყვათა და შესიტყვებათა) გამეორებებს, რაც ჩვენი კვლევის ობიექტს წამოადგენს ოტია იოსელიანის მოთხრობებში.

ჩვენთვის საინტერესოა გამეორება არა როგორც სტილისტიკური შესაძლებლობა, არამედ როგორც ქართული მხატვრული ტექსტის აგების ერთ-ერთი ენობრივი შესაძლებლობა.

არსებობს გამეორების სხვადასხვა სახე: ბგერითი, მორფოლოგიური, ლექსიკური, სინტაქსური [კოშორიძე, 2005:116]. ამათგან „დამოუკიდებელ წინადადებათა ურთიერთდაკავშირების ერთ-ერთ გავრცელებულ და ტიპურ საშუალებას წარმოადგენს ლექსიკური განმეორება“ [სერგია, 1989:164]. ანალიზმა გვიჩვენა, რომ ოტია იოსელიანის პროზისათვის ყველაზე უფრო დამახასიათებელი სწორედ ლექსიკური გამეორებაა.

პირველ რიგში, განვიხილოთ, თუ რა ტიპის ლექსიკური ერთეულები (რომელი მეტყველების ნაწილები) მეორდება ყველაზე ხშირად ტექსტის აზრობრივად შეკავშირებისათვის.

კვლევის მიღებულ შედეგებზე დაყრდნობით შეიძლება ითქვას, რომ გამეორებული ლექსიკური ერთეულებიდან სჭარბობს ზმნა (39%), არაერთგვარი რაოდენობრივი მაჩვენებელი მივიღეთ მეტყველების სხვა ნაწილებთან დაკავშირებით, გარდა ნაწილაკისა, რომელიც საკმაოდ საინტერესოდ გამოიყურება.

საანალიზო მოთხრობების საფუძველზე გამოვყავით ტექსტის, მისი ნაწილების, აზრობრივად შეკავშირებისათვის გამოყენებული 1. ერთი და იმავე ლექსიკური ერთეულების გამეორებები და 2. სიტყვათშეთანხმების გამეორებები, „აღნიშნავენ, რომ ტექსტის ყოველი ელემენტის აზრი გამოსახება ტექსტის რომელიმე სხვა ელემენტის მთლიანი ან ნაწილობრივი განმეორებით“ [სერგია, 1989:165]. „გამოყოფენ კონტაქტურ და დისტანციურ განმეორებებს. კონტაქტურად მიიჩნევენ განმეორებას, როცა ლექსიკური ერთეული მეორდება მეზობელ წინადადებაში, ხოლო, როცა სიტყვა მეორდება ერთი ან რამდენიმე წინადადების შემდეგ მას დისტანციურ განმეორებას უწოდებენ [სერგია, 1989: 165]. საანალიზო მოთხრობებში დასტურდება, როგორც კონტაქტური, ისე დისტანციური გამეორებების შემთხვევები, იშვიათად, მაგრამ მაინც, ორმაგი - მიჯრით გამეორებული სიტყვები სხვა წინადადებაში ან აზრებში გამეორების ნიმუშები, თუმცა, კონტაქტური გამეორება ყველაზე მეტადაა დამახასიათებელი; გამეორებული სიტყვები ერთმანეთთან უშუალო კავშირში, გვერდიგვერდ, ზოგჯერ „და: კავშირით შეერთებული გვხვდება:

სინათლე აანთეთ...კაბინაში აანთეთ სინათლე! (აკაციის ყვავილობა, 135,4); ზაია: აანთეთ! ყველამ აანთეთ, ყველაფერი აანთეთ! (გამოქვაბული, 364, 38); ზაია: (არავინ ანთებს) აანთეთ, ყველამ აანთეთ! (გამოქვაბული, 354, 24); ავანთე და ჩავაქრე, ავანთე და

ჩავაქრე, აჩრდილები გაქრნენ (უთაური ბიჭის თავგადასავალი, 539,17); -მაგ დოვლათიან ყურებს ხომ **აგახევენ** და **აგახევენ** (აღათი, 489, 31); ამ ათიოდე ფირფიტას (უმრავლესობა ერთხელ მოსასმენადაც ძნელია) **აბრუნებს** და **აბრუნებს** (მდინარე ნამდინარეში, 359, 6); ზაფხულს აქეთაა **აგდია** და **ეგდოს** (ხუმრობა, 373, 10); თვითმფრინავი **აგუგუნდა**, **აგუგუნდა** და მინდორზე გაგორდა (მიწისძვრა, 123,5); კახა: **ადე**, **ადე!** საქმეს მიხედე, ფიცრები შემოიტანე და მალლა გაჰყარე! (ყრუ ღმერთები, 514, 1); - **ადე**, **ადე!** - გააწყვეტინა „კრეტინმა“ (უმეკობრესი მეკობრის ამბავი, 207,36); **ადექი**, **ადექი** და ნახე! (ხუმრობა, 108,21); - **ადექი**, **ადექი**, შე არგასაჩენო და არგადასარჩენო! (უნივერსიტეტობანა, 350,3); -**ადექით**, **ადექით!** გეყოფათ ძილი და უსაქმურობა! - გაწყრა ერთ დილით დედამიწა (თაგვი და კატა, 371,23); ია: რას არ **ათბობო**, ვის არ **ათბობო**, როგორ ბედავ?! (ანგელოზი, 253,14); მთელი სოფელი... უფრო ადრეც არ მოგვიხერხდა, **ვარჩიეთ**, **ვარჩიეთ**, **ვარჩიეთ**... (ჩემი ასავალ-დასავალი, გვ. 16); არც წინ წასავალია, უკან დასახევი ხომ **არაა** და **არაა** (მამაჩემი, ანუ ვისი გორისანი ვართ, გვ.19); **აყრიდა** და **აყრიდა** ცოლი კოხივით ქოქოლას, ერთს არ აიცილებდა, მაგრამ არც შუბლს გაიხეთქავდა (დედა, გვ.24); თქვენ ვინ ყოფილხართ, რა ხალხი ყოფილხართ! (ჩემი „ვეფხისტყაოსანი“, გვ.46); **კინაღამ** ჰკუა **მელრძო**, ისე გამიჭირდა და, **კინაღამ** კი არა, **მელრძო** (ჩემი „ვეფხისტყაოსანი“, გვ.50); **მივდივარ** და **მივდივარ**, მაგრამ ღმერთმა არ იცის, სად (მატარებელი და შავი მდინარე, გვ. 60); **მძულს** ყველაფერი ეს: გაუტანელი და უნდო-უსიყვარულო და ორგული, **მძულს** ეს სისხლისმსმელები და სისხლისმღვრელები... (მატარებელი და შავი მდინარე, გვ. 61); **გავრბივარ**, **გავრბივარ**, **გავრბივარ!**... (მატარებელი და შავი მდინარე, გვ. 61); ახლაც **აგაშენა ღმერთმა**, კიდო **აგაშენა ღმერთმა!** ... (კარიერა, 81, 19); -**აგაშენათ ღმერთმა!**.. **აგაშენათ**... **აგაშენათ ღმერთმა!** (მამაჩემი, ანუ ვისი გორისანი ვართ, 42, 5).

გამეორებულ სიტყვებს შორის ზოგჯერ დგება ზმნიზედა, რაც აძლიერებს გამეორებული სიტყვით გამოხატული ცნების აზრს:

ახლა რომ გავჩერდე, **ახლა** რომ დავჯდე, **ახლა** რომ დავეცე და დავწვე, იქვე გამისკდება ისედაც გახეთქილი გული და სისხლად დავიღვრები (მატარებელი და შავი მდინარე, გვ. 61); მისი ნანა და სიმღერა, ხალხური ლექსი და ზღაპარი, გამოცანა და იგავი, ლოცვები, რჩევა-დარიგებები ისეთი შთამაგონებელი და გულშიჩამწვდომი იყო, **ახლაც** ჩამესმის და **ახლაც**, როგორც მაშინ, მიმქრალი კერიისა და მიბჟუტული ჭრაქის სინათლეზე, სევდითა და იმედით, ტკივილითა და რწმენით ამავეს ხოლმე (ჩემი ასავალ-დასავალი, გვ.7).

ანაფორული გამეორება (ლიტერატურული ფიგურა, რომელიც შედგება სიტყვის ან სიტყვების ნაკრების გამეორებისაგან ლექსის ან ფრაზის დასწყისში) ზოგჯერ არა ორ-სამ, არამედ რამდენიმე წინადადებას, აზრს აკავშირებს:

ასე რომ, **იმდენს** იზამდა, **იმდენს** იდავიდარაბებდა, შარშანდელს, პეპლად გამოსულს, გვან შემოდგომამდე იხარჯებდა (დედა, გვ.25); **თეთრი**... **თეთრი** ვერსად მიწაზე რომ ვერ ვხედავდი, ისეთი ქუნქულა, ქათქათა, უბიწო, დედის ცრემლივით

წმინდა და ტკბილი ღრუბლებით მოჩითული, მოხატული, მოჩუქურთმებული (შავი და თეთრი ძროხა, გვ.41).

ანადიპლოზისი (წინადადების ბოლო სიტყვის ან გამოთქმის გამეორება, მომდევნო წინადადების თავში) ამ ფორმით შეკავშირებული ტექსტი, ჩვენი აზრით, საკმოდ მრავლისმთქმელია აზრობრივად:

და **გავრზივარ**, მივზლუქუნებ და **გავრზივარ**, და ბონდს **მივადექი**. **მივადექი** რკინის ბაწრებზე გაკიდებულ საცალფეხო მდინარეზე გადებულ ბეწვის ხიდს და შევჩერდი (მატარებელი და შავი მდინარე, გვ. 61)

სარკისებური გამეორება, როდესაც მოსაუბრისათვის მნიშვნელოვანი სიტყვები ან ფრაზები მეორდება და თან ახლავს მკვეთრად გამოხატული ემოციები, იშვიათია საანალიზო ტექსტებში:

აზა აქეთ, **აზა** იქით და ... საფლავის ქვა (ეპიტაფია, 45, 32); - **აზა**, გათხოვება გიხსენონ, **აზა**, ერთი კარგი საქმრო გამოჩნდეს? (თეთრი ქალიშვილი, 115, 12); **აზა** - დღეს, **აზა** - ხვალ... გაგიგონია, ჩემკენ ვინმე იხედება? (აკაციის ყვავილობა, 139, 20); **აზა** დღეს, **აზა** ხვალ, ღამე ძილი არა მაქვს, დღე - მოსვენება (აკაციის ყვავილობა, 139, 28); - **აზა**, **აზა!** - დაუმატა ასტრონომმა (ხელმოცარული, 193, 21);- რამ მოგიყვანა ახლა, **აზოია**, პირდაპირ ჩემი გულისთვის მოდი ახლა შენ, **აზოია!** (ლახტი, 242, 28); **ადამ**, რად არ შეგვიბრალე, / **ადამ**, რატომ არ ინანე, / ხელი რად არ ჩაიქნიე, / ხელი რად არ დაიბანე ქალზე! (მვირად დაგიჯდა ღმერთის შეცდომა, 221, 30);- კი, **ადამი** და ევა, ევა და **ადამი** (მონატრება, 256, 2); - ჰოო, „**ისეთი ცხენი**“ ... „**ისეთი ცხენი**“ , ეტყობა, არ იყო ჩვენი ცხენი (მამაჩემი, ანუ ვისი გორისანი ვართ, გვ. 18); შეშას მოვჭრიდით, ვინ იყო მომტანი - **ჭიჭიკო**, დასახნავი იყო და - **ჭიჭიკო**, დამთესი - **ჭიჭიკო** (დედა, გვ. 24); **დევები** ბუმბერაზები რომ იყვნენ, იმიტომ იყვნენ **დევები**, თორემ რამე სიავისა არაფერი იცოდნენ (შავი და თეთრი ძროხა, გვ. 41); არიდონი: კი მისწავლებია, რომ უბედური **ადამიანი** მოწყალე, სათნო და მოსიყვარულე მაინც უნდა იყოს, მაგრამ უბედურთა შორის უბედური და ბედკრული მეფე ხომ **ადამიანი** აღარაა (აგორებული ქვა, 577, 28); მატარებელი... თქვენ რომ **ორთქლმავალი** **ორთქლმავალი** გეგგონათ და **ელმავალი** - **ელმავალი**, ჩვენთვის ასე კი არ იყო (მოდის მატარებელი, გვ. 44). მოდის დილით ამ **საათზე** და მიდის იმ **საათზე** (მოდის მატარებელი, გვ. 44); კი, **ოცნება** რატომაა **ოცნება**, მაგრამ მთლად უსაფუძვლო, მუდამ აუხდენელი და ცაზე გამოდებული **ოცნებაც** არ გიშველის (მოდის მატარებელი, გვ. 45).

ტექსტის ნაწილების შესაკავშირებლად „წმინდა მორფოლოგიურ გამეორებასთან ერთად, ყურადღებას იქცევს ლექსიკურ-მორფოლოგიური გამეორება, კერძოდ, იდენტურ ან მსგავსფუძიან სიტყვათა გამეორება ერთმანეთის გვერდით“ [კოშორიძე, 2005:110].

„პროტექციას“, ქრთამს, მლიქვნელობას, **გაძრომას**, **გამოძრომას**, თუ გნებავთ – **დასმენა-დაბეზლებას**... ყველაფერს ვკისრულობდით, ოღონდ ამ საჩოთირო „შავი“ საქმით ხელი არ დაგვესვარა (კარიერა, 75, 15).

ერთ-ერთი განსაკუთრებული თავისებურება ტექსტის დასასრული და იქ არსებული გამეორებებია. გამეორება ნოველების დასასრულის ნიშანდობლიობადაც შეიძლება ჩაითვალოს - ავტორი აჯამებს, ხაზს უსვამს მთავარ სათქმელს და ამას ხშირად რიტორიკული ხერხით აღწევს:

ვიღაცა იპარავს, **ვიღაცა** ქრთამს იღებს, **ვიღაცა** გაღორდა, გამლიქვნილდა, **ვიღაცა** გაჯიბგირდა, **ვიღაცა** გამორფინისტდა, **ვიღაცა ვიღაცას** გაეყარა, **ვიღაცამ ვიღაცას** უმტრო და... მეტი არა ვართ ჩვენ! (მგზავრები, 131, 23-24).

დასტურდება არა მარტო ცალკეული სიტყვის, არამედ ფრაზის, სიტყვათშეთანხმების გამეორების შემთხვევები. ამ მოვლენას პარალელიზმს უწოდებენ, „წინადადებათა მეზობლობაში იმავე სინტაქსური კონსტრუქციების გამოყენება და ხაზგასმა“ [სანიკიძე, 2009;101].

...**გინდა ფა-ფა... გინდა ფა-ფა... ფა-ფა-ფა-ფა! გინდა ფა-ფა!** (მოდის მატარებელი, გვ.43); მე და ჩემი ძმა აქედან შევძახებდით: - **გვინდა, გვინდა! გვინდა ფაფა, გვინდა ფაფა!** (მოდის მატარებელი, გვ.43).

საანალიზო მოთხრობებში ნიშანდობლივი აღმოჩნდა არა ერთი, არამედ ერთდროულად რამდენიმე ლექსიკური ერთეულის, სიტყვისა თუ ფრაზის გამეორება:

და **გავრბივარ**, მივზლუქუნებ და **გავრბივარ**, და ბონდს **მივადექი**. **მივადექი** რკინის ბაწრებზე გაკიდებულ საცალფეხო მდინარეზე გადებულ ბეწვის ხიდს და შევჩერდი (მატარებელი და შავი მდინარე, გვ. 61): ჩვენებური, **ბარზე** და **თოხზე** გულაყრილი, გაცულლუტებული გლეხობა, რაკი დედა, მარჩენალ, მშობელ მიწას მოსწყდა, სხვაგან ისევ **ბარს**, **თოხსა** და ნიჩაბს დაიჭერდა? (კარიერა, 75, 12).

კვლევამ გვიჩვენა, რომ გამეორება ტექსტის ნაწილების აზრობრივი სრულყოფისა და შეკავშირების ნიშანდობლივი ხერხია. გვხვდება როგორც კონტაქტური, ისე დისტანციური გამეორება, ანაფორა და ანადიპოზისი. მათ შორის, კონტაქტურ და ანაფორულ გამეორებას უფრო სისტემური ხასიათი აქვს. დადასტურდა არა მარტო სიტყვების, არამედ ფრაზებისა და წინადადებების გამეორება, ყველაზე ხშირი კი ზმნის გამეორება აღმოჩნდა. უფრო მეტი ცალკეული სიტყვების გამეორებაა, ვიდრე ფრაზების.

ლიტერატურა:

კოშორიძე, ე. მწერლის ენისა და და სტილის საკითხები, თბილისი: გამომცემლობა მერიდიანი, 2005.

სერგია, ვ. ტექსტის ლინგვისტიკა, თბილისი, გამომცემლობა:განათლება, 1989.

სანიკიძე, თ., სანიკიძე ი., ქართული ენის პრაქტიკული სტილისტიკა, თბილისი: გამომცემლობა ინტელექტი, 2009;

ქართული ენის პრაქტიკული სტილისტიკა, პროფესორ მ. მიქაძის საერთო რედაქციით, ქუთაისი: აწსუ გამომცემლობა, 2006;

Manana MikadzeAkaki Tsereteli State University
ORCID:0000-0001-8490-4813**Leila Abzianidze**Akaki Tsereteli State University
e-mail: mananamikadze123@gmail.com
<https://doi.org/10.52340/lac.2024.32.08>**SJIF 2024: 8.268****Repetition as a one interesting possibility of text Construction**

Abstract

The text is the highest communication unit of language and speech, a complex speech act, that's why its research is very relevant today. – This includes the study of both structural and functional aspects of the text, because any text functions in a specific speech act.

Among the possibilities in this relation, such as verb-predicate, tense-mood forms, included words and expressions, synonyms and antonyms, pronominal substitutions, lexical or semantic repetitions are also discussed, which is the object of our research in the novels of Otia Ioseliani

Repetition is interesting to us not as a stylistic possibility, but as one of the linguistic possibilities of constructing a Georgian artistic text.

Key words: text, repetitio, prose of Otia Ioseliani.

რეცენზენტი: პროფესორი მამია ფალავა